

ОБМЕЖУВАЛЬНИЙ ПРИПИС В ОКРЕМОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЯК СПОСІБ ЗАХИСТУ ОСОБИ ПРОТИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Кондрат'єва Л. А.

ВСТУП

В цей важкий для всієї країни час, навіть попри війну, питання насильства в сім'ї не втратило своєї актуальності. Війна ще більше загострила проблеми людей, які існували і до цього. Життя у постійному стресі, в одному приміщенні та залежність один від одного членів сім'ї, нерідко зумовлює випадки агресії стосовно слабших членів родини. Насильство однієї людини над іншою у сімейних відносинах може мати і приховані форми. Насильство в сім'ї є однією з найбільш розповсюджених форм порушення прав людини. У більшості випадків протиправні дії проти когось із членів родини супроводжується актами агресії, приниженням та жорстокою поведінкою. Як правило, найбільше страждають від сімейного насильства жінки та діти. Домашнє насильство майже ніколи не становить собою окремих епізодів, а, зазвичай, охоплює взаємопов'язане фізичне, психологічне, сексуальне, емоційне, вербальне та фінансове насильство щодо близького члена сім'ї чи партнера, наслідки якого виходять за межі обставин окремого епізоду. Повторення послідовних епізодів насильства в особистих стосунках становить собою особливий контекст і динаміку домашнього насильства. Воно становить собою триваюче правопорушення, що характеризується продовжуванним зразком поведінки, в якому кожен окремий інцидент є цеглиною більш загального зразка поведінки¹.

Головною проблемою насильства в сім'ї є те, що воно найчастіше не виходить за межі власного житла, а «насилник» уникає покарання і продовжує знущатись над слабшими за себе. Частіш за все сім'я піддається психологічному тиску, який виміряти і довести практично неможливо. В таких випадках людина, яка піддається насильству, постійно перебуває у пригніченому стані та боротись з «тираном» не має сили. Різноманітні форми приниження та знущання у родині в першу чергу відображаються на дітях, які самі страждають, а надалі, можливо, можуть в майбутньому перейняти приклад насильницьких дій уже

¹ Антонюк Наталія, Ліхолетова Юлія Домашнє насильство: практика Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду. 2023. 28 березня URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/1401143/>

стосовно своєї сім'ї. Як правило, домашня тиранія відбувається поза сторонніх очей, тому і свідків проявів насильства або немає взагалі, або ними є члени родини, які, як правило, замовчують ці факти.

Особа, яка потерпає від домашнього насильства, може звернутися до суду в порядку окремого провадження цивільного судочинства для винесення судом обмежувального припису стосовно кривдника. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 7 грудня 2017 року за № 2229-V111 (із змінами та доповненнями)² обмежувальний припис стосовно кривдника— це встановлений у судовому порядку захід тимчасового обмеження прав чи покладення обов'язків на особу, яка вчинила домашнє насильство, спрямований на забезпечення безпеки постраждалої особи.

Обмежувальний припис є відносно новим механізмом захисту прав особи. Верховний Суд сформував єдиний підхід у застосуванні зазначених норм, однак під час розгляду цієї соціально вразливої категорії справ необхідно враховувати не тільки нормативне забезпечення, а й фактичні обставини справи, а також можливість сторін зловживати процесуальними правами.

Слід зауважити, що обмежувальний припис за своєю суттю не є заходом покарання особи (на відміну від норм, закріплених у КУпАП та КК України), а є тимчасовим заходом, який виконує захисну та запобіжну функцію і спрямований на попередження вчинення насильства та забезпечення першочергової безпеки осіб, з огляду на наявність ризиків, передбачених вищезазначеним законом, до вирішення питання про кваліфікацію дій кривдника та прийняття стосовно нього рішення у відповідних адміністративних або кримінальних провадженнях. Такий правовий висновок викладений у постанові Верховного Суду від 5 вересня 2019 року у справі № 756/3859/19³.

1. Правова природа обмежувального припису

Вищевказаний Закон України від 7 грудня 2017 року № 2229-V111 «Про запобігання та протидію домашньому насильству» у п. 3 ч. 1 ст. 1 визначає домашнє насильство як діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами,

² Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 5, ст.35 із змінами та доповненнями URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>

³ Верховний Суд: постанова від 5 вересня 2019 року № 756/3859/19 у справі № 61-11564св19 URL: <https://ips.ligazakon.net/document/C026119>

або між колишнім чи теперішнім подружжям або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь. Домашнє насильство залишається гострою соціальною проблемою та в умовах війни набуває актуальності через підвищену уразливість потенційних жертв⁴.

Домашнє насильство існує в чотирьох формах: фізичне, психологічне, сексуальне та економічне. Фізичне насильство включає в себе ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості тощо. Сексуальне насильство полягає в примушенні особи до статевого акту, в тому числі з третьою особою. Психологічне насильство включає словесні образи, погрози, приниження, переслідування, залякування, якщо такі дії викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку інших осіб, спричинили емоційну невпевненість. Економічне насильство полягає в умисному позбавленні житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів, заборону навчатись. Наявність вищевказаних форм домашнього насильства або хоча б однієї з них дає право постраждалій особі звернутися за захистом до відповідних органів⁵.

Таким чином, домашнє насильство – це будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо вони порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, фізичні чи психологічні страждання. Жертвою домашнього насильства може бути будь-яка особа: дружина, чоловік, неповнолітні діти, престарілі батьки чи немічні родичі, інваліди. Найчастіше домашньому насильству піддаються саме діти. На сьогодні не існує єдиного визначення терміну «жорстоке поводження з дітьми». Проте більшість науковців і практиків у розвинених країнах користуються визначенням, запропонованим відомим американським психологом італійського походження Джеймсом Гарбаріно: «Будь-яку дію або бездіяльність стосовно дитини з боку батьків, осіб, які їх замінюють, а також закладів або суспільства

⁴ Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 5, ст. 35 із змінами та доповненнями URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>

⁵ Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 5, ст. 35 із змінами та доповненнями URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>

загалом, внаслідок чого порушено фізичний або психологічний розвиток, здоров'я або благополуччя дитини, а також обмежено її права й свободи вважають жорстоким поведінням з дітьми»⁶. Як бачимо, автор, говорячи про домашнє насильство, звертає увагу саме на жорстоке поведіння з дитиною, яка не спроможна самотійно захистити себе від домашньої тиранії.

Отже, найчастіше домашньому насильству піддаються діти через жорстоке поведіння з ними в сім'ї. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства»⁷ жорстоке поведіння з дитиною – будь-які форми фізичного, психологічного, сексуального або економічного насильства над дитиною, зокрема це домашнє насильство, а також будь-які незаконні угоди стосовно дитини, зокрема вербування, переміщення, переховування, передача або утримання дитини, вчинені з метою її експлуатації з використанням обману, шантажу. Держава зобов'язана захистити дитину, надавши їй в тому числі, належний судовий захист.

Право дітей на захист від усіх форм насильства гарантується статтями 28, 52 Конституції України, відповідно до яких ніхто не може бути підданий катуванню, жорсткому нелюдському або такому, що принижує його гідність поведінню і покаранню, а будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються законом. Згідно із п. 2 ч. 1 ст.1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»⁸, дитина, яка постраждала від домашнього насильства, – це особа, яка не досягла 18 років та зазнала домашнього насильства у будь-якій формі або стала свідком (очевидцем) такого насильства. Відповідно до п. 15 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про соціальні послуги»⁹ домашнє насильство є одним з чинників, що можуть зумовити складні життєві обставини (обставини, що негативно впливають на життя, стан здоров'я та розвиток особи, функціонування сім'ї, які особа/сім'я не може подолати самотійно). На протидію домашньому насильству законодавством України передбачені спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству, одним з яких є обмежувальний припис в цивільному судочинстві.

⁶ James Garbarjno Millers Children 2018 URL: [https://www.ucpress.edu/books/millers-children/paper#:~:text=in%20new%20window\)-,Miller%27s%20Children,-Why%20Giving%20Teenage](https://www.ucpress.edu/books/millers-children/paper#:~:text=in%20new%20window)-,Miller%27s%20Children,-Why%20Giving%20Teenage)

⁷ Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. Дата оновлення: 03.07.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>.

⁸ Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 5, ст.35 із змінами та доповненнями URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>

⁹ Про соціальні послуги: Закон України Відомості Верховної Ради (ВВР), , 2019, № 18, ст.73) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>

В 2022 році Україна ратифікувала Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами¹⁰, відому як «Стамбульська конвенція», яка визначає загальні положення недопустимості дискримінації за гендерною ознакою, певні механізми протидії, основні моменти, що стосуються захисту і підтримки та профілактика таких злочинів.

Обмежувальний припис стосовно кривдника— це встановлений у судовому порядку захід тимчасового обмеження прав чи покладання обов'язків на особу, яка вчинила домашнє насильство, спрямований на забезпечення безпеки постраждалої особи. Оскільки цей інститут притаманний також і кримінальному праву, то варто згадати і про терміновий заборонний припис стосовно кривдника як спеціальний захід протидії домашньому насильству, що вживається підрозділом Національної поліції України як реагування на факт домашнього насильства та спрямований на негайне припинення домашнього насильства, усунення небезпеки для життя і здоров'я постраждалих осіб та недопущення продовження чи повторного вчинення такого насильства.

Реалізація обмежувального припису відбувається як в порядку ЦПК України (Розділ IV, глава 13 ЦПК), так і КПК України (ст. 390-1 КПК України). Передбачений КПКУ обмежувальний припис є додатковим інструментом захисту постраждалого учасника кримінального провадження, кінцевою метою якого є вирішення питання щодо відповідальності винної особи. Метою обмежувального припису в цивільному судочинстві є безпосередня реалізація тимчасової перестороги, тимчасового заходу захисту на підставі оцінки ризиків здійснення домашнього насильства або ж його повторення. Застосування обмежувального припису в цивільному судочинстві не впливає на вирішення завдань кримінального судочинства. Однак, якщо такий захід застосовується в кримінальному провадженні, він може бути застосований і в цивільному процесі як тимчасовий захід, що виконує функції захисту. Однак його паралельне застосування з аналогічним у кримінальному провадженні не допускається. Доказування в обох випадках здійснюється відповідно до вимог профільного процесуального законодавства. Якщо заява про видачу обмежувального припису видається в цивільному судочинстві, то суд, виходячи із принципів цивільного процесу, має оцінити лише підстави для висновку про наявність домашнього насильства, ризику його продовження чи

¹⁰ Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція): запитання та відповіді. URL: <https://rm.coe.int/istanbul-convention-questionsand-answersukrainian/1680944874>

повторного вчинення¹¹. Таким чином, застосування обмежувального припису в цивільному процесі можливе окремо від кримінального провадження на підставі заяви потерпілої особи або її представника.

Відповідно до постанови Верховного Суду від 5 вересня 2019 року¹² обмежувальний припис в цивільному процесі на відміну від кримінального провадження за своєю суттю не є заходом покарання особи, а є тимчасовим заходом, який виконує запобіжну функцію, та спрямований на попередження вчинення насильства до вирішення питання про кваліфікацію дій кривдника та прийняття стосовно нього рішення в адміністративному або кримінальному провадженні. Така ж позиція міститься і в постанові КЦС від 26 січня 2022 року, у справі № 607/10626/21¹³. Більше того, КЦС ВС детально розмежував юридичну природу провадження щодо видачі обмежувального припису в цивільному судочинстві та кримінального провадження. Так, наявність кримінального провадження у зв'язку з вчиненням домашнього насильства не є перешкодою і не позбавляє потерпілу особу права звернутись до суду в порядку цивільного судочинства із заявою про видачу обмежувального припису так само, як і розгляд відповідної цивільної справи не є перешкодою для здійснення кримінального провадження щодо кривдника (постанова від 23 червня 2022 року, справа № 646/2950/20)¹⁴.

Отже, обмежувальний припис на підставі ЦПК та на підставі КПК України може застосовуватись окремо і самостійно, однак не паралельно¹⁵. Якщо обмежувальний припис застосовується в межах цивільного процесу, то суд, виходячи з принципу розумності, має оцінити лише підстави для висновку про наявність домашнього насильства, ризику його продовження чи повторного вчинення. Тому обставини, встановлені в межах цивільного процесу, та сам факт

¹¹ Касаційний цивільний суд Верховного Суду: постанова від 22 лютого 2023 року у справі № 531/352/22 провадження № 61-7349 св 22 URL: https://protocol.ua/ua/postanova_ktss_vp_vid_22_02_2023_roku_u_spravi_531_352_22/

¹² Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду: Постанова Верховного Суду від 05 вересня 2019 року у справі №756/3859/19, провадження № 61-11564св19 URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/84092340>

¹³ КЦС ВС: постанова від 26 січня 2022 року, у справі № 607/10626/21 URL: <https://www.google.com/searchiz>

¹⁴ Верховний Суд у складі колегії суддів Третньої судової палати Касаційного цивільного суду: постанова від 23 червня 2022 року, справа № 646/2950/20, провадження № 61-2461св21 URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum>

¹⁵ Аналіз судової практики у справах щодо видачі обмежувального припису (психологічне та економічне насильство) | Вища школа адвокатури НААУ. URL: <file:///C:/Users/user/Desktop/>

застосування обмежувального припису згідно з процедурою ЦПК не можуть мати вирішальне значення для відповідного кримінального провадження. Разом з тим обставини, встановлені в кримінальному провадженні, які мають значення для вирішення питання про застосування обмежувального припису в цивільному процесі, якщо це питання не вирішене в межах кримінального процесу, можуть бути враховані в цивільному судочинстві під час розгляду справи судом.

Так, на думку Л. Андрієвської, обмежувальний припис повинен обов'язково пов'язуватися з наявністю справи про адміністративне правопорушення або кримінального провадження, оскільки держава декларує нетерпимість до цього соціального явища і тому кожен такий випадок повинен мати наслідком відповідну реакцію держави¹⁶. З такою думкою можна погодитись лише частково, оскільки обмежувальний припис та притягнення до відповідальності є різними засобами реагування на домашнє насильство і відрізняються різними наслідками, що застосовуються до кривдника. Якщо обмежувальний припис в цивільному судочинстві має на меті захистити потерпілого, то провадження про адміністративне правопорушення або кримінальне провадження пов'язані із застосуванням відповідної санкції до кривдника. Але слід мати на увазі, що в кримінальному праві, відповідно до ст. 91-1 КК України, така санкція може мати і захисну функцію щодо потерпілого, а суд може (а не має) застосувати до особи, яка вчинила насильство, один або декілька обмежувальних заходів, що призводить до неоднозначності в судовій практиці. І.В. Гловюк акцентує увагу на тому, що використання відомостей щодо кримінальних проваджень в цивільному судочинстві під час розгляду даної категорії справ є обов'язковим навіть у випадках, коли кривдник лише повідомлений про підозру, а в силу презумпції невинуватості цей факт не може розглядатися як доказ ризику домашнього насильства. Проте фактичні дані, на які посилається заявник, мають бути належним чином оцінені судом, а вироки, що набрали законної сили, мають бути враховані судом при вирішенні питання про обмежувальний припис, а при оцінці ризиків суд має врахувати, чи застосовані до кривдника обмежувальні заходи, передбачені КК, КПК¹⁷.

¹⁶ Андрієвська Л. Обмежувальний припис як справа окремого провадження у цивільному процесі України. С. 108. URL: <https://czasopisma.marszalek.com.pl/images/pliki/ksm/34/ksm3406.pdf>

¹⁷ Гловюк І.В. Обмежувальний припис та кримінальні провадження за ст. 126-1 КК України: питання судової практики Верховного Суду. Гендерні студії у вищій школі: сучасні виклики та досягнення : матеріали Всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, м. Львів, 5 вересня – 16 жовтня 2022 р. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. URL: <https://www.researchgate.net/publication/366153585>

Заходами, які можуть бути застосовані до кривдника на підставі обмежувального припису є: 1) заборона перебувати в місці спільного проживання (перебування) з постраждалою особою; 2) усунення перешкод у користуванні майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності або особистою приватною власністю постраждалої особи; обмеження спілкування з постраждалою дитиною; заборона наближатися на визначену відстань до місця проживання (перебування), навчання, роботи, інших місць частого відвідування постраждалої особи; заборона особисто і через третіх осіб розшукувати постраждалу особу, якщо вона за власним бажанням перебуває у місці, невідомому кривднику, переслідувати її та в будь-який спосіб спілкуватися з нею; заборона вести листування, телефонні переговори з постраждалою особою або контактувати з нею через інші засоби зв'язку особисто і через третіх осіб. Слід мати на увазі, що обмежувальний припис може передбачати застосування одразу кількох зазначених заходів і може бути винесений на строк від одного до шести місяців (ч. 2 ст. 350-6 ЦПК).

Таким чином, Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначає такий спосіб захисту від домашнього насильства, як обмежувальний припис, який має два види : терміновий заборонний припис та обмежувальний припис щодо кривдника. Терміновий заборонний припис виноситься уповноваженими підрозділами Національної поліції України кривднику чи кривдниці, якщо життю та здоров'ю постраждалої особи існує безпосередня загроза. Сам припис має на меті негайно припинити домашнє насильство та не допустити його продовження чи повторення. Такий припис виноситься за заявою постраждалої особи або за власною ініціативою працівником уповноваженого підрозділу органів Національної поліції. Терміновий заборонний припис видається поліцією строком до 10 діб. За наявності такого припису поліція може виселити кривдника з помешкання, в якому перебуває постраждала особа, навіть якщо це його/її власність. У разі порушення кримінального провадження у зв'язку з вчиненням домашнього насильства перелік заходів щодо тимчасового обмеження прав або покладання обов'язків на особу, яка підозрюється, обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством, або визнана винною у його вчиненні, а також порядок застосування таких заходів визначаються КК України та КПК України.

Обмежувальний припис стосовно кривдника можна отримати за рішенням суду на термін від одного до шести місяців та може бути продовжений або скасований. Цей припис забороняє кривднику перебувати з потерпілим від насильства в місці спільного проживання та

наближатися до нього на визначену відстань, а також обмежує спілкування кривдника з постраждалою дитиною. Якщо кривдник порушує припис, йому загрожує кримінальна відповідальність. Видача обмежувального припису здійснюється шляхом ухвалення рішення суду в порядку окремого провадження, що доповнено 13 главою в ЦПК.

Слід звернути увагу на те, що в ЦПК згідно із Законом № 2229-VI від 07.12. 2017 року Розділ IV було доповнено главою 13, яка носить назву Розгляд судом справ про видачу і продовження обмежувального припису, яка розглядається судом за правилами окремого провадження цивільного судочинства. На жаль, станом на кінець 2024 року ч .2 ст. 293 ЦПК не містить в переліку справ окремого провадження вказівки на цю категорію справ. У зв'язку з викладеним, пропонуємо доповнити ч .2 ст. 293 ЦПК п.13) такого змісту «розгляд судом справ про видачу і продовження обмежувального припису» відповідно до вказаного вище закону.

2. Процесуальні особливості розгляду справ про видачу і продовження обмежувального припису

При зверненні до суду слід враховувати, що обмежувальний припис має чітко визначений характер, мету і не може застосовуватися як інструмент маніпулювання у вирішенні конфліктів, того чи іншого спору. Треба вміти відрізнити насильство від конфліктних ситуацій, спорів, що виникають у кожній сім'ї та не становлять загрози подальшому розвитку здорових стосунків. Насильство є результатом свідомих дій кривдника з властивою йому агресією і бажанням завдати шкоду, а не прагненням розв'язати конфліктну ситуацію, що склалася в сім'ї.

Заява про видачу обмежувального припису подається до суду за місцем проживання (перебування) особи, яка постраждала від домашнього насильства або насильства за ознакою статі, а якщо зазначена особа перебуває у закладі, що належить до загальних чи спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб, – за місцем знаходження цього закладу (ст. 350-1 ЦПК). Перелік суб'єктів, що мають право на звернення до суду із заявою про видачу і продовження обмежувального припису, встановлений нормами ст.26 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та ст. 21-5 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»¹⁸, а також продубльований у ст. 350-2 ЦПК. Зазначеними вище законами також урегульовано поняття «особа, яка постраждала від домашнього насильства» (постраждала особа), особа, яка зазнала

¹⁸ Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09. 2005 № 2866-IV URL: https://ips.ligazakon.net/document/t052866?ed=2022_12_13

домашнього насильства у будь-якій формі (п. 8 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»); дитина, яка постраждала від домашнього насильства (постраждала дитина); особа, яка не досягла 18 років та зазнала домашнього насильства за ознакою статі (ст. 1 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»). Щодо особи заявника, то він не є заінтересованою особою, а має самостійний цивільний процесуальний правовий статус¹⁹.

Заінтересованими особами у справах про видачу обмежувального припису є особи, стосовно яких подано заяву про видачу такого припису (ч. 1 ст. 350-3 ЦПК). Заінтересованими можуть визнаватися інші фізичні особи, прав та інтересів яких стосується заява про видачу обмежувального припису, а також органи державної влади та органи місцевого самоврядування у межах їх компетенції (ч. 2 ст. 350-3). У процесуальному законодавстві передбачений особливий порядок виклику заінтересованих у справі про видачу обмежувального припису осіб. Так, згідно з ч. 11 ст. 128 ЦПК заінтересована особа у справах цієї категорії викликається до суду через оголошення на офіційному веб-сайті судової влади України, яке повинного бути розміщене не пізніше ніж за десять днів, а у разі розгляду справи про видачу обмежувального припису – не пізніше 24 годин до дати відповідного судового засідання. Після публікації оголошення про виклик, особа вважається належним чином повідомленою про дату, час і місце розгляду справи. Неявка належним чином повідомлених заінтересованих осіб не перешкоджає розгляду справи про видачу обмежувального припису.

Заінтересовані особи у справах окремого провадження – це учасники процесу, на суб'єктивні права чи обов'язки яких можуть вплинути межі законної сили судового рішення суду в конкретній справі. Рішення суду може стосуватися прав або охоронюваних законом інтересів цих органів або осіб, що може спричинити виникнення обов'язку щодо виконання ними певних дій або службових обов'язків. Ці особи заінтересовані у справедливому законному та обґрунтованому рішенні, оскільки на них в першу чергу покладається обов'язок по його виконанню. Наприклад, згідно ч.2 ст. 350-8 ЦПК про видачу або продовження обмежувального припису суд не пізніше наступного дня з дня ухвалення рішення повідомляє уповноважені підрозділи Національної поліції України за місцем проживання заявника про взяття особи, стосовно якої видано або продовжено обмежувальний припис, на профілактичний облік, а також

¹⁹ Чурпіта Г.В. Деякі аспекти суб'єктного складу справ окремого провадження, що виникають із сімейних правовідносин / Г. В. Чурпіта // Юридична наука. 2011. № 6. С. 46–52.

районні, районні у містах Києві і Севастополі державні адміністрації та виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах рад за місцем проживання заявника. Отже, законодавець чітко визначає органи, що повинні виконати рішення суду, тому і в заяві про видачу обмежувального припису ці особи повинні визнаватися як заінтересовані особи, що відповідає вимогам цивільного судочинства. Для цих осіб характерним є те, що їхні суб'єктивні права та обов'язки мають юридичний зв'язок із суб'єктивними правами і обов'язками заявників (ухвала суду від 25.09.2019 по справі № 661/4417/19)²⁰.

Отже, суд повинен притягнути до участі в розгляді справ про видачу обмежувального припису всіх заінтересованих у виконанні судового рішення осіб, які є спеціальними суб'єктами окремого провадження. Варто зазначити, що ч. 4 ст. 294 ЦПК дає змогу зробити висновок, що поняття заінтересованих осіб в окремому провадженні обмежено за змістом, оскільки дозволяє припустити, що заінтересованими є лише ті особи, взаємовідносини яких із заявником залежить від обставин, що підлягають встановленню і можуть вплинути на їхні права та обов'язки²¹. Тобто, на думку авторки статті, визначення конкретної мети у справі про видачу або продовження обмежувального припису та наслідки його встановлення для заявника впливає на коло заінтересованих осіб, які мають бути залучені судом до участі у справі.

Вимоги до заяви про видачу обмежувального припису :

Відповідно до ч. 1 ст. 350-4 ЦПК у заяві про видачу обмежувального припису повинно бути зазначено:

- 1) найменування суду, до якого подається заява;
- 2) ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) заявника та заінтересованої особи, їх місце проживання чи перебування, поштовий індекс відомі номери засобів зв'язку та адреси електронної пошти, у разі якщо заява подається особою, зазначеною у пунктах 3 і 4 ч. 1 ст. 350-2 ЦПК, – процесуальне становище особи, яка подає заяву, із зазначенням її імені (прізвище, ім'я та по батькові), місця проживання чи перебування, поштового індексу, відомих номерів засобів зв'язку та адреси електронної пошти, а також ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) дитини або недієздатної особи, в інтересах якої подається заява, місце її проживання чи перебування поштовий індекс відомі номери засобів зв'язку та адреси електронної пошти, якщо такі відомі;

²⁰ Новокаховський міський суд Херсонської області : Ухвала суду від 25.09.2019 по справі № 661/4417/19 ZakonOnline – URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/84508992>

²¹ Ленінський районний суд м. Кіровограда : ухвала суду від 12.03.2024 по справі № 404/5450/23 URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/118133678>

3) обставини, що свідчать про необхідність видачі судом обмежувального припису, та докази, що їх підтверджують (за наявності). ЦПК не зазначає, які саме обставини можуть свідчити про необхідність видачі судом обмежувального припису, та які докази можуть їх підтвердити. Ймовірно, що це можуть бути показання свідків, витяг з Єдиного державного реєстру досудових розслідувань, висновок лікаря про завдання побоїв постраждалій особі тощо.

Відповідно до п. 12-1 ч. 2 ст. 3 Закону України «Про судовий збір»²² за подання до суду заяви про видачу обмежувального припису судовий збір не справляється.

Вимоги до заяви про видачу обмежувального припису встановлені нормою ст. 350-4 ЦПК. Щодо обставин, що свідчать про необхідність видачі судом обмежувального припису, Верховний Суд у своїй постанові від 04.12.2019 року²³ зазначив, що під час вирішення питання про наявність підстав для видачі обмежувального припису суди мають встановити, яким формам домашнього насильства піддався заявник; оцінити ризики продовження у майбутньому домашнього насильства у будь-якому його прояві. Оцінкою ризиків у розумінні п. 9 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та ст. 1 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» є оцінювання вірогідності за ознакою статі, настання тяжких наслідків його вчинення, а також смерті постраждалої особи.

Варто зауважити, що в заяві повинні бути вказані обставини, що свідчать про необхідність видачі судом обмежувального припису, та докази, що їх підтверджують. Обставинами, що свідчать про необхідність видачі судом обмежувального примусу є факти вчинення кривдником одного із видів насильства, передбачених статтею 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Відповідно до Закону, домашнім насильством є не тільки заподіяння фізичної шкоди, але також і вчинення сексуального, психологічного або економічного насильства в сім'ї в межах місця проживання між родичами, або між колишнім подружжям, або подружжям, яке перебуває у шлюбі, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь.

²² Про судовий збір: Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 14, ст.87 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17#Text>

²³ Постанова Верховного Суду від 04 грудня 2019 року у справі № 607/10122/19, провадження № 61-17441 URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Ogliad_KCS_1.pdf

Особливу увагу слід звернути на докази, що додаються до заяви, та процес доказування під час розгляду справи про видачу обмежувального припису.

Так, в науці цивільного процесуального права, на думку Т.А. Стоянової,²⁴ давно триває спір щодо того, чи існує в справах окремого провадження доказування, оскільки ч. 3 ст. 294 ЦПК приписує розглядати справи окремого провадження з дотриманням загальних правил, встановлених ЦПК, за винятком положень щодо змагальності та меж судового розгляду, а ч. 6 встановлює, що справи окремого провадження розглядаються за відсутності спору про право. Думка щодо відсутності доказування в усіх справах окремого провадження ґрунтується саме на таких законодавчих нормах. Але доводи, на думку авторки, здаються доволі поверхневими, а положення ЦПК щодо розгляду справ в окремому провадженні за винятком положень щодо змагальності та меж судового розгляду, слід трактувати ширше. На підтвердження цієї позиції робиться висновок, що в справах про видачу обмежувального припису допустимий спір про факт, якщо він не призводить до спору про право, що є принциповою відмінністю доказування в таких справах²⁵.

На нашу думку, потребує конкретизації ст. 350-4 ЦПК з огляду на важливість доказування у справах про видачу обмежувального припису, оскільки законодавець не наводить переліку доказів, які особа повинна подати до суду разом із заявою. Більше того, обґрунтувати необхідність видачі судом обмежувального припису та підтвердити їх доказами, можливо без подання таких доказів (п. 3 ч. 1 ст. 350-4). Подати докази можливо лише за їх наявності. На такий недолік процесуального законодавства звертає увагу також і Л. Андрієвська, яка наголошує, що в чинному законодавстві не визначено, які докази потрібно подавати разом з поданням заяви, та які обставини можуть свідчити про наявність або відсутність домашнього насильства, та які факти слугують

²⁴ Стоянова Т. А. Докази та доказування у справах про видачу обмежувального припису: Новели цивільного процесуального законодавства: цивільна юрисдикція, процесуальні строки : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 8 квітня 2024 р.) [Електронне видання] / за заг. ред. Н. Ю. Голубевої ; Нац. ун-т «Одес. юрид. академія». Одеса : Фенікс, 2024. С.61. 139 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/27821>

²⁵ Стоянова Тетяна Анатоліївна, Ліопол Інна Михайлівна Докази та доказування у справах про видачу обмежувального припису в судах першої та апеляційної інстанціях // ЧАСОПИС ЦИВІЛІСТИКИ Випуск 53. С.71 С. 70-74.

беззаперечним доказом домашнього насильства²⁶. Натомість ККС ВС²⁷ у своїх постановках дає нам чітке розуміння того, якими можуть бути докази по даній категорії справ. Так, докази, що додаються до заяви, мають стосуватись місця вчинення домашнього насильства, ризиків безпеки постраждалої особи, вірогідність продовження чи повторного вчинення домашнього насильства, настання тяжких наслідків його вчинення, а також смерті постраждалої особи, тобто докази мають стосуватись обґрунтованих побоювань з приводу того, що особа (кривдник) здатний вдатися до небезпечних проявів домашнього насильства у будь-якому його вигляді – психологічному, фізичному, економічному тощо. Це можуть бути докази застосування психологічного насильства, приниження гідності, жорстокого поводження з боку заінтересованої особи до заявника, катування, нелюдського поводження, що передбачає спричинення сильних фізичних та душевних страждань, тривалість та системність протиправної поведінки кривдника та докази того, що останній не усвідомлює серйозності негативних наслідків своїх дій, продовжує агресивні дії по відношенню до заявника, не бажає змінювати свою поведінку, а тому існує ризик продовження кривдником таких дій, а отже, необхідність застосування обмежувального припису є обґрунтованими. В якості доказів до заяви можуть додаватись також протокол про адміністративне правопорушення, складений уповноваженою особою органів Національної поліції; терміновий заборонний припис стосовно кривдника, винесений працівником уповноваженого підрозділу поліції; обмежувальний припис, винесений судом у кримінальному провадженні, а також інші документи, що засвідчують факт насильства. Доказами, що підтверджують дані обставини, можуть бути також матеріали, якими підтверджується наявність провадження (кримінального чи адміністративного) щодо особи, яка вчинила домашнє насильство, винесення термінового заборонного припису, інформація про внесення відомостей до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства, роздруківки текстових повідомлень, копії заяв до поліції про знущання над дитиною, копії телефонних розмов, з яких вбачаються загрози щодо здоров'я дитини, свідчення свідків, якими можуть бути медичні працівники, вчителі щодо стану та поведінки дитини тощо. Якщо у заявника немає

²⁶ Андрієвська Л. Обмежувальний припис як справа окремого провадження у цивільному. процесі України. С. 103. URL: <https://czasopisma.marszalek.com.pl/images/pliki/ksm/34/ksm3406.pdf>

²⁷ ККС ВС : Практика застосування обмежувального припису як способу захисту дітей від домашнього насильства. 2023 URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/Prezent_obmeg_pripisi.pdf

можливості надати суду докази, то до заяви додається клопотання про їхнє витребування (ч. 2 ст. 350-4).

Слід зауважити, що безпосереднє звернення заявника до органів поліції, служби у справах дітей та внесення відомостей про кримінальні провадження до ЄРДР не є належними доказами на підтвердження факту вчинення домашнього насильства під час розгляду заяви у порядку цивільного судочинства. На думку д.ю.н, професорки Інституту права ЛьвДУВС І. Гловюк, такі формулювання вживаються тому, що в Україні діє засада презумпції невинуватості, і особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення доки її вину не буде доведено у порядку, передбаченому КПК і встановлено обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили. Тобто, як доказ винуватості кривдника такі звернення тлумачити не можна. Проте, на переконання авторки, вони мають бути досліджені та їм має бути надана оцінка судом у сукупності з іншими доказами для встановлення факту домашнього насильства і наявності ризиків²⁸.

Таким чином, доказування по такій категорії справ здійснюється за загальними правилами цивільного процесуального законодавства, згідно з якими кожна сторона повинна довести обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, крім випадків, передбачених ст. 82 ЦПК (підстави звільнення від доказування). Окрім зазначеного КЦС звертає увагу на те, що особа, яка потерпає від домашнього насильства має довести його тривалий характер, якщо мова йде про насильство проти дитини, то, вочевидь, на це повинні звернути увагу її законні представники.

Отже, всі докази, що додаються до заяви про видачу і продовження обмежувального припису, повинні відповідати основним положенням, установленим статтями 76-81 ЦПК України. На цьому наголошується також і в постанові КЦС ВС від 09 червня 2022 року у справі № 216/4309/21²⁹.

Досі дискусійним як в науковій літературі, так і в судовій практиці залишається питання щодо використання в даній категорії справ електронних доказів³⁰. Так, відповідно до ч.1 ст.100 ЦПК електронними

²⁸ Гловюк І. Форми насильства: фізичне, психологічне, економічне. Як довести факт кожного з перелічених різновидів насильства? URL:<https://www.hsa.org.ua/lectors/glovyuk-iryna/articles/formy-nasystva-fizychne-psychologichne-ekonomichne-yak-dovestyfaktkozhnogo-z-perelichenyh-riznovydiv-nasystva>

²⁹ Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду: постанова від 09 червня 2022 року, у справі № 216/4309/21, провадження № 61-1199св22 URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum>

³⁰ Гловюк І. Форми насильства: фізичне, психологічне, економічне. Як довести факт кожного з перелічених різновидів насильства? URL:<https://www.hsa.org.ua/lectors/glovyuk-iryna/articles/formy-nasystva-fizychne-psychologichne-ekonomichne-yak-dovestyfaktkozhnogo-z-perelichenyh-riznovydiv-nasystva>

доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо). Наприклад, у справах щодо психологічного домашнього насильства, важливим доказом може бути скріншот листування між кривдником і потерпілою особою. Згідно з ч. 3 ст. 100 учасники справи мають право подавати електронні докази в паперових копіях, посвідчених у порядку, передбаченому законом. Паперова копія електронного доказу не вважається письмовим доказом. Верховний Суд, враховуючи положення ч. 5 ст. 100 ЦПК, у постанові від 29 січня 2021 року, у справі № 922/51/20³¹ вказує, що подання електронного доказу в паперовій копії не робить такий доказ недопустимим. Суд може не взяти до уваги копію (паперову) копію електронного доказу лише у випадку, якщо оригінал електронного доказу не подано, а учасник справи або суд ставить під сумнів відповідність поданої копії (паперової копії) оригіналу. Продовженням правової позиції Верховного Суду є також постанова від 28 квітня 2021 року, у справі № 234/7160/20, провадження № 61-2903св21³², в якій зазначається, що не є порушенням норм процесуального права нездійснення дослідження оригіналу електронного доказу за наявності в матеріалах справи паперових копій цих документів та за відсутності обґрунтованих сумнівів у відповідності їх оригіналу. Така позиція Верховного Суду дає підстави зробити висновок, що Верховний Суд визнав, що електронні докази у вигляді смс-повідомлень та записів телефонних розмов на підтвердження фактів вчинення психологічного насильства повинні враховуватись судом для всебічного, повного та об'єктивного розгляду справи, а також спростовує доводи, що такі докази є неналежними. Доволі часто домашнє насильство підтверджується постановою про притягнення до адміністративної відповідальності, а в науковій літературі домінує позиція, згідно з якою суд повинен визнати належним та допустимим доказом постанову адміністративного суду про притягнення кривдника до відповідальності за ст. 173-2 КУпАП³³. В той же час КЦС ВС в продовження цієї позиції

³¹ Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду : постанова від 29 січня 2021 року, у справі № 922/51/20 URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/94517830>

³² Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду: постанова від 28 квітня 2021 року, у справі №234/7160/20, провадження № 61-2903св21 URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum>

³³ Кіяшко О.О. Докази та доказування у справах про видачу обмежувального припису в окремому провадженні: аналіз судової практики. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-4/12>

зазначає, що факт не притягнення кривдника до юридичної відповідальності не може бути підставою для відмови у встановленні тимчасових обмежень за наявності інших об'єктивних даних, якими підтверджуються доводи заявника³⁴.

Порядок розгляду справи про видачу обмежувального припису визначений ст.350-5 ЦПК. Справа про видачу обмежувального припису розглядається судом за участю заявника та заінтересованих осіб. Якщо участь заявника становить загрозу подальшої дискримінації чи насильства для нього, справа може розглядатися без його участі. Суд розглядає справу не пізніше 72 годин після надходження заяви до суду. Обмежувальним приписом визначаються один чи декілька заходів тимчасового обмеження прав кривдника або покладання на нього обов'язків:

1) заборона перебувати в місці спільного проживання (перебування) з постраждалою особою;

2) усунення перешкод у користуванні майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності або особистою приватною власністю постраждалої особи;

3) обмеження спілкування з постраждалою дитиною;

4) заборона наблизитися на визначену відстань до місця проживання (перебування), навчання, роботи, інших місць частого відвідування постраждалою особою;

5) заборона особисто і через третіх осіб розшукувати постраждалу особу, якщо вона за власним бажанням перебуває у місці, невідомому кривднику, переслідувати її та в будь-який спосіб спілкуватися з нею;

6) заборона вести листування, телефонні переговори з постраждалою особою або контактувати з нею через інші засоби зв'язку особисто і через третіх осіб³⁵.

Розглянувши заяву про видачу обмежувального припису, суд ухвалює рішення у справі про задоволення або відмову у задоволенні вказаної заяви (ст. 350-6 ЦПК). У разі задоволення заяви суд видає обмежувальний припис на строк від одного до шести місяців у вигляді одного чи декількох заходів тимчасового обмеження прав особи. Обмежувальний припис, виданий судом стосовно особи, яка на момент ухвалення рішення суду не досягла 18-річного віку, не може обмежувати право проживання (перебування) цієї особи у місці свого постійного

³⁴ Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду: постанова від 27 червня 2022 року, справа № 341/1363/21), провадження № 61-21265 св 21 URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum>

³⁵ Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 5, ст. 35 із змінами та доповненнями URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>

проживання (перебування). Рішення суду в справі підлягає негайному виконанню, а його оскарження не зупиняє виконання рішення. Порядок вручення рішення суду та повідомлення про видачу або продовження обмежувального припису передбачений ст. 350-8 ЦПК. За правилами, встановленими ст. 350-7 ЦПК, за заявою осіб, зазначених в ст. 350-2 ЦПК, обмежувальний припис може бути продовжений судом на строк не більше шести місяців після закінчення строку, встановленого рішенням суду відповідно до ч. 2 ст. 350-6 ЦПК.

Суд під час вирішення цивільної справи має надати оцінку всім обставинам та доказам у справі, вирішити питання про дотримання прав та інтересів дітей і батьків, а також забезпечити недопущення необґрунтованого обмеження одного із батьків (родичів) у реалізації своїх прав відносно дітей у разі безпідставності та недоведеності вимог заяви іншого з батьків -, на цьому наголошується в огляді практики Касаційного цивільного суду Верховного Суду стосовно обмежувальних приписів за 2022 рік³⁶. Під час вирішення питання про наявність підстав для видачі обмежувального припису суди мають встановити, яким формам домашнього насильства піддавався заявник та оцінювати ризики продовження в майбутньому домашнього насильства у будь-якому його прояві. Схожі правові висновки викладено в постановках Верховного Суду від 17 квітня 2019 року у справі № 363/3496/18, провадження № 61-4830св19; від 23 грудня 2020 року у справі № 753/17743/19, провадження № 61-23053св19; від 24 лютого 2021 року у справі № 570/2528/20, провадження № 61-16103св20 (постанова від 12 січня 2022 р.), справа № 752/9731/21. Якщо особа, на утриманні якої знаходиться дитина, звертаючись до суду із заявою, вважає, що батько стосовно дитини є кривдником, то вона повинна довести такі обставини, оскільки необґрунтоване обмеження одного з батьків у реалізації своїх прав відносно дитини у разі безпідставності та недоведеності вимог заяви іншого з батьків, не може бути визнане законним та справедливим, на цьому наголошується в постанові від 09 червня 2022 року, у справі № 216/4309/21³⁷.

Водночас важливо розуміти, що домашнє насильство не слід вважати приватною справою, а обмежувальний припис має чітке цільове призначення і не може використовуватися у звичайних побутових конфліктах, де немає ознак насильства. Між подружжям, наприклад,

³⁶ Гловіук І. Огляд практики Касаційного цивільного суду Верховного Суду стосовно обмежувальних приписів за 2022 рік URL: <https://jurfem.com.ua/wp-content/uploads/2023/02>

³⁷ Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду: постанова від 09 червня 2022 року, у справі № 216/4309/21, провадження № 61-1199св22 URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum>

можуть скластися неприязні стосунки, довготривалий конфлікт, постійні образи, що не може визнаватися судом як підстава для задоволення заяви про винесення обмежувального припису, про що наголошується в постанові від 13 липня 2022 року, справа № 522/2247/21. Так само не може бути підставою для видачі обмежувального припису наявність спору між подружжям, або іншими родичами наявність спору щодо визначення місця проживання дитини.

Отже, розглянувши заяву про видачу обмежувального припису, суд ухвалює рішення у справі про задоволення або відмову у задоволенні вказаної заяви ст. 350-6 ЦПК). У разі задоволення заяви суд видає обмежувальний припис на строк від одного до шести місяців у вигляді одного чи декількох заходів тимчасового обмеження прав особи. Обмежувальний припис, виданий судом стосовно особи, яка на момент ухвалення рішення суду не досягла 18-річного віку, не може обмежувати право проживання (перебування) цієї особи у місці свого постійного проживання (перебування). Рішення суду в справі підлягає негайному виконанню, а його оскарження не зупиняє виконання рішення. Порядок вручення рішення суду та повідомлення про видачу або продовження обмежувального припису передбачений ст. 350-8 ЦПК. За правилами, встановленими ст. 350-7 ЦПК, за заявою осіб, зазначених в ст. 350-2 ЦПК, обмежувальний припис може бути продовжений судом на строк не більше шести місяців після закінчення строку, встановленого рішенням суду відповідно до ч.2 ст.350-6 ЦПК.

Варто зауважити, що обмежувальний припис не може містити заходів, що обмежують право проживання чи перебування кривдника у місці свого постійного проживання (перебування), якщо кривдником є особа, яка не досягла вісімнадцятирічного віку на день видачі такого припису.

Копії повного рішення суду вручаються учасникам справи, які були присутні в судовому засіданні, негайно після його проголошення. Учасникам справи, які не були присутні у судовому засіданні, копії рішення суду надсилаються рекомендованим листом із повідомленням про вручення негайно, але не пізніше наступного дня з дня ухвалення рішення (ч. 1 ст. 350-8 ЦПК). Про видачу або продовження обмежувального припису суд не пізніше наступного дня з дня ухвалення рішення повідомляє підрозділи органів Національної поліції України за місцем проживання (перебування) заявника для взяття особи, стосовно якої видано або продовжено обмежувальний припис, на профілактичний облік, а також в державні адміністрації та виконавчі органи рад за місцем проживання (перебування) заявника. За умисне невиконання обмежувальних заходів або умисне невиконання обмежувальних

приписів, або умисне ухилення від проходження програми для кривдників особою, щодо якої такі заходи застосовані судом, передбачено покарання у вигляді арешту на строк до шести місяців або обмеження волі на строк до двох років (ст. 390 ККУ). В той час як особи, які постраждали від домашнього насильства або насильства за ознакою статі, мають право на безоплатну вторинну правничу допомогу, а саме: на здійснення представництва в судах, органах державної влади, місцевого самоврядування, перед третіми особами та на складання документів процесуального характеру, з питань, пов'язаних із захистом їхніх прав, визначених Законами України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

Рішення суду про видачу обмежувального припису або про відмову у видачі обмежувального припису приймається на підставі оцінки ризиків. Наявність чи відсутність ризиків в поєднанні з доведеним фактом вчинення особою домашнього насильства є основною і фактично єдиною підставою для застосування обмежувального припису. Оцінкою ризиків вважається, відповідно до п. 9 ч. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», оцінювання вірогідності продовження чи повторного вчинення домашнього насильства, настання тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення, а також смерті постраждалої особи. Під час вирішення питання про наявність підстав для видачі обмежувального припису суди встановлюють, яким формам домашнього насильства піддавався заявник, та оцінюють ризики продовження у майбутньому домашнього насильства у будь-якому його прояві.

За заявою осіб, визначених ч. 1 ст. 350-2, на підставі оцінки ризиків обмежувальний припис може бути продовжений судом на строк не більше шести місяців після закінчення строку, встановленого судовим рішенням. Стосовно оцінки ризиків повторного вчинення кривдником домашнього насильства слід зауважити, що уповноважений представник поліції за кожним випадком домашнього насильства на кожну постраждалу особу складає оцінку ризиків відповідно до наказу Міністерства соціальної політики України, Міністерства внутрішніх справ України від 13 листопада 2023 року № 434-Н/ 917 «Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства»³⁸.

³⁸ Міністерство соціальної політики України, Міністерство внутрішніх справ України: Наказ від 13.11.2023 № 434-Н/917 «Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2217-23#Text>

Слід зазначити також, що постраждала особа може вимагати від кривдника компенсації її витрат на лікування, отримання правничої допомоги, на оренду житла, яке вона винаймає з метою запобігання вчиненню стосовно неї домашнього насильства, а також періодичних витрат на її утримання, на утримання інших членів сім'ї, які перебувають на утриманні кривдника. Окрім матеріального відшкодування компенсації підлягає також і моральна шкода. Частина 2 ст. 18 СК визначає способи захисту сімейних прав та інтересів особи, зокрема п. 6 ч. 2 ст. 18 СК до таких способів відносить відшкодування матеріальної та моральної шкоди, з відповідною конкретизацією, а саме, якщо це передбачено ЦК або договором. На нашу думку, право на відшкодування моральної (немайнової) шкоди виникає внаслідок порушення прав особи незалежно від наявності спеціальних норм цивільного законодавства. На це вказує і постанова Верховного Суду від 30 липня 2020 року у справі № 172/888/18³⁹, в якій вказується, обмеження прав учасників сімейних відносин на відшкодування моральної шкоди лише у випадках, передбачених п. 6 ч. 2 ст. 18 СК, істотно звужує їхнє право на захист. Аналіз ст. 8 СК, ч. 1. ст. 9 ЦК дозволяє зробити висновок, що положення ЦК України можуть субсидіарно застосовуватися для регулювання сімейних відносин. Компенсація моральної шкоди має застосовуватися в будь-якому випадку її спричинення.

Як зазначалась раніше, рішення суду про видачу обмежувального припису підлягає негайному виконанню, а його оскарження не зупиняє його виконання (ч. 4 ст. 350-6 ЦПК). Про видачу або продовження обмежувального припису суд не пізніше наступного дня після проголошення судового рішення повідомляє уповноважені підрозділи Національної поліції України за місцем проживання (перебування) заявника для взяття особи, стосовно якої видано або продовжено обмежувальний припис, на профілактичний облік, а також районні, районні у містах Києві і Севастополі державні адміністрації та виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах рад за місцем проживання (перебування) заявника (ч. 2 ст. 350-8 ЦПК).

З огляду на викладене, Н.О. Коротка робить висновок, що в Україні на законодавчому рівні сформовано достатні нормативні умови для того, щоб суд як орган, покликаний виконувати функції зі здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, за наявності підстав застосовує до кривдників обмежувальний припис як спеціальний

³⁹Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду: постанова від 30 липня 2020 року у справі № 172/888/18, провадження N 61-15356св19 URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/90755312?utm_source

захід протидії домашньому насильству⁴⁰. З таким висновком ми погоджуємось, а також його слід доповнити в тому, що аналіз законодавства та судова практика, що склалась по даній категорії справ, свідчать про те, що необхідною умовою застосування судом до кривдника одного із спеціальних заходів протидії домашньому насильству, а саме обмежувального припису, є доведення в суді того факту, що кривдник вчинив стосовно заявника домашнє насильство.

Попри позитивні сторони обмежувального припису Турлова Ю⁴¹. наголошує на тому, що механізм обмежувального припису має певні недоліки, серед яких – ігнорування судами психологічної шкоди від домашнього насильства, відсутність єдності щодо впровадження єдиних заходів забезпечення жертв безпечним житлом, електронними засобами захисту та ефективною своєчасною правничою допомогою. Окрім цього, в національному законодавстві існують недоліки правозастосовного характеру, які полягають у недостатньому застосуванні термінового заборонного та обмежувального припису, зокрема за участю співробітників поліції. Також варто звернути увагу на те, що зазначені вище приписи повинні мати на меті не лише попереджувальну та охоронну функції, а й виховну функцію, оскільки більшість злочинів у сфері домашнього насильства мають повторювальний характер, а саме – рецидив.

Якщо видача обмежувального припису здійснюється судом в порядку окремого провадження, то в позовному провадженні теж існує категорія справ, що стосується захисту прав дитини від жорстокого поводження з нею в сім'ї, а саме справи про позбавлення батьківських прав. Ці справи різні за змістом та правовими наслідками, але мають спільну мету, а саме: захист прав дитини від насильницьких дій щодо них з боку батьків.

На думку авторки статті, позбавлення батьківських прав є серйозним покаранням за невиконання батьківських обов'язків і є крайньою необхідністю у випадках, коли фізичне, моральне та духовне благополуччя дитини є в небезпеці або знаходиться під загрозою. Така процедура надає можливість захистити права, інтереси та всебічний і повноцінний розвиток дитини. З іншого боку, державний осуд поведінки батьків вказує на їх помилки, дає настанову для виправлення і можливості повернення дитини в сім'ю. Позбавлення батьківських прав

⁴⁰ Коротка Н.О. РОЗГЛЯД СУДОМ СПРАВ ПРО ВИДАЧУ ОБМЕЖУВАЛЬНОГО ПРИПISУ. Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2020 Серія ПРАВО. Випуск 60 С. 41-44.

⁴¹ Юлія Турлова ОБМЕЖУВАЛЬНИЙ ПРИПIS СТОСОВНО КРИВДНИКА ЯК СПЕЦІАЛЬНИЙ ЗАХІД ЩОДО ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ // Вісник Національної академії прокуратури України, 2018, 4/2(58), с. 20–31.

носить також превентивний характер, що дає змогу іншим батькам переосмислити відносини з дітьми і стати на шлях виправлення задля збереження повноцінної сім'ї⁴².

Дитина, яка залишилася без батьківської опіки, в обох категоріях справ може бути влаштована службою у справах дітей в сім'ю близьких або дальніх родичів, знайомих, в сім'ю патронатного вихователя. Для дітей, які набули статус дитини-сироти або ж дитини, позбавленої батьківського піклування, існують такі форми влаштування як опіка, піклування, прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу. Всі ці форми влаштування дітей, які постраждали під час воєнних дій на території України, носять загальну назву– «сімейні форми» виховання дітей. Не зважаючи на їх спільну мету– знайти дитині родину з метою її повноцінного розвитку, всі ці форми мають певні особливості та відмінності⁴³.

Отже, позбавлення батьківських прав є, з одного боку, засобом захисту прав дитини, а з другого– заходом впливу на батьків, які неналежним чином виконують свої батьківські обов'язки стосовно дитини⁴⁴.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження як теоретичного матеріалу, так і судової практики можна дійти висновків, що особа, яка постраждала від домашнього насильства, має право отримати допомогу та належний судовий захист. Така особа може звернутися до суду в порядку цивільного судочинства, в окремому провадженні для винесення судом обмежувального припису стосовно кривдника. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 7 грудня 2017 року за № 2229-VIII (із змінами та доповненнями) обмежувальний припис стосовно кривдника – встановлений у судовому порядку захід тимчасового обмеження прав чи покладення обов'язків на особу, яка вчинила

⁴² Кондрат'єва Л.А. Цивільний та виконавчий процес: міжгалузеві зв'язки. Особливості розгляду судами певних категорій справ та виконання судових рішень. Монографія. / За заг. ред. Фурси С.Я., Русецької О. О. Хорватової О.О. Київ: Алерта, 2024. С. 475.

⁴³ Кондрат'єва Л.А. Сімейні форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, під час війни // Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: Матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (21 жовтня 2022р., Чернівці)/ редкол.: О.В. Щербанюк та ін. – Чернівці: 2022. С. 107-110.

⁴⁴ Кондрат'єва Л.А. Цивільний та виконавчий процес: міжгалузеві зв'язки. Особливості розгляду судами певних категорій справ та виконання судових рішень. Монографія. / За заг. ред. Фурси С.Я., Русецької О. О. Хорватової О.О. Київ: Алерта, 2024. С. 476.

домашнє насильство, спрямований на забезпечення безпеки постраждалої особи. Видача обмежувального припису здійснюється шляхом ухвалення рішення суду відповідно до глави 13 розділу IV ЦПК. Особливої підтримки та захисту з боку держави підлягають діти. Кожній дитині гарантується право на свободу, особисту недоторканість та захист її гідності. Жорстоке поводження з дітьми і нехтування їхніми інтересами можуть мати різні види і форми, а наслідки завжди несуть серйозний вплив на здоров'я, розвиток та соціалізацію дитини. Тема насильства стає дедалі актуальнішою в сучасних умовах. Це можуть бути як поодинокі випадки насильства, які мали місце раз чи декілька разів, так і випадки хронічного насильства, що тривають впродовж певного часу. Обмежувальний припис видається на строк від 1 до 6 місяців та може бути продовжений або скасований.

Справи про видачу обмежувального припису мають певні процесуальні особливості. Це стосується суб'єктного складу учасників справи, вимог щодо доказів у справі та їх подання, а також процесу їх дослідження, та ухвалення рішення суду, а також особливостей їх виконання. Дана категорія справ за змістом та суттю досить близька до категорії справ щодо позбавлення батьківських прав осіб, які серед іншого можуть здійснювати насильницькі дії щодо своїх неповнолітніх дітей. Рішення суду в справі підлягає негайному виконанню, а його оскарження не зупиняє виконання рішення.

АНОТАЦІЯ

Авторкою статті наголошується на тому, що навіть попри війну, питання насильства в сім'ї не втратило своєї актуальності. Війна ще більше загострила проблеми людей, які існували і до цього. Насильство в сім'ї є однією з найбільш розповсюджених форм порушення прав людини. Законодавством України передбачені спеціальні заходи, що можуть бути застосовані до особи, яка вчинила домашнє насильство в будь-якій формі. Одним із заходів щодо протидії домашньому насильству є обмежувальний припис стосовно кривдника, що видається судом у окремому провадженні в порядку цивільного судочинства. На думку авторки статті, метою обмежувального припису в цивільному судочинстві є безпосередня реалізація тимчасової перестороги, тимчасового заходу захисту на підставі оцінки ризиків здійснення домашнього насильства або ж його повторення. Рішення суду по справі підлягає негайному виконанню, а оскарження рішення не зупиняє його виконання. Авторкою статті констатується той факт, що в позовному провадженні теж існує категорія справ, що стосується захисту прав дитини від жорстокого поводження з нею в сім'ї, а саме справи про

позбавлення батьківських прав. Ці справи різні за змістом та правовими наслідками, але мають спільну мету, а саме: захист прав дитини від насильницьких дій щодо них з боку батьків.

На думку авторки статті, варто зауважити, що обмежувальний припис в цивільному процесі є тимчасовим заходом, який виконує запобіжну функцію, та спрямований на попередження вчинення насильства до вирішення питання про кваліфікацію дій кривдника та прийняття стосовно нього рішення в адміністративному або кримінальному провадженнях.

Література

1. Аналіз судової практики у справах щодо видачі обмежувального припису (психологічне та економічне насильство) | Вища школа адвокатури НААУ URL: <file:///C:/Users/user/Desktop>
2. Андрієвська Л. Обмежувальний припис як справа окремого провадження у цивільному. процесі України. С. 108. URL: <https://czasopisma.marszalek.com.pl/images/pliki/ksm/34/ksm3406.pdf>
3. Антонюк Наталія, Ліхолєтова Юлія Домашнє насильство: практика Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду. 2023. 28 березня URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/presentation/zmi/1401143/>
4. Белікова А. Позбавлення батьківських прав: покрокова інструкція. Адвокатське об'єднання «Бачинський і партнери» URL: <https://legalaid.ua/ua/article/pozbavleniya-batkovskiyh-prav-pokrokovaya-instruktsiya>.
5. Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду: Постанова Верховного Суду від 05 вересня 2019 року у справі №756/3859/19, провадження № 61-11564св19 URL: <https://zakononline.com.ua/courtdecisions/show/84092340>
6. Верховний Суд у складі колегії суддів Третньої судової палати Касаційного цивільного суду: постанова від 23 червня 2022 року, справа № 646/2950/20, провадження № 61-2461св21 URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum>
7. Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду: постанова від 09 червня 2022 року, у справі № 216/4309/21, провадження № 61-1199св22 URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum>
8. Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду :постанова від 29 січня 2021 року, у справі № 922/51/20 URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/94517830>

9. Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду: постанова від 28 квітня 2021 року, у справі № 234/7160/20, провадження № 61-2903св21 URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum>

10. Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду: постанова від 27 червня 2022 року, справа № 341/1363/21), провадження № 61-21265св 21 URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum>

11. Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду: постанова від 30 липня 2020 року у справі № 172/888/18, провадження N 61-15356св19 URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/90755312?utm_source

12. Верховний Суд: постанова від 04 грудня 2019 року у справі № 607/10122/19, провадження № 61-17441 URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Ogliad_KCS_1.pdf

13. Iames Garbarjno Millers Children 2018 URL: [https://www.ucpress.edu/books/millers-children/paper#:~:text=in%20new%20window\)-,Miller%27s%20Children,-Why%20Giving%20Teenage](https://www.ucpress.edu/books/millers-children/paper#:~:text=in%20new%20window)-,Miller%27s%20Children,-Why%20Giving%20Teenage)

14. Гловюк І.В. Обмежувальний припис та кримінальні провадження за ст. 126-1 КК України: питання судової практики Верховного Суду. Гендерні студії у вищій школі: сучасні виклики та досягнення : матеріали Всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, м. Львів, 5 вересня – 16 жовтня 2022 р. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. URL: <https://www.researchgate.net/publication/366153585>

15. Гловюк І. Форми насильства: фізичне, психологічне, економічне. Як довести факт кожного з перелічених різновидів насильства? URL: <https://www.hsa.org.ua/lectors/glovyuk-iryna/articles/formy-nasylstva-fizychne-psyhologichne-ekonomichne-yak-dovesty-faktkozhnoho-z-perelichenyh-riznovydiv-nasylstva>

16. Гловюк І. Огляд практики Касаційного цивільного суду Верховного Суду стосовно обмежувальних приписів за 2022 рік URL: <https://jurfem.com.ua/wp-content/uploads/2023/02>

17. Касаційний цивільний суд Верховного Суду: постанова від 22 лютого 2023 року у справі № 531/352/22 провадження № 61-7349 св 22 URL: https://protocol.ua/ua/postanova_ktss_vp_vid_22_02_2023_roku_u_spravi_531_352_22/

18. ККС ВС: постанова від 26 січня 2022 року, у справі № 607/10626/21 URL: <https://www.google.com/searchiz>

19. ККС ВС : Практика застосування обмежувального припису як способу захисту дітей від домашнього насильства. 2023 URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/Prezent_obmeg_pripisi.pdf

20. Кіяшко О.О. Докази та доказування у справах про видачу обмежувального припису в окремому провадженні: аналіз судової практики. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-4/12>

21. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція): запитання та відповіді. URL: <https://rm.coe.int/istanbul-convention-questionsand-answersukrainian/1680944874>

22. Кондрат'єва Л.А. Особливості судового розгляду цивільних справ про відібрання дитини без позбавлення батьківських прав та позбавлення батьківських прав і примусове виконання рішень по даних справах // Цивільний та виконавчий процес: міжгалузеві зв'язки. Особливості розгляду судами певних категорій справ та виконання судових рішень. Монографія. / За заг. ред. Фурси С.Я., Русецької О.О. Хорватової О.О. Київ: Алерта, 2024. С.475

23. Кондрат'єва Л.А. Сімейні форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, під час війни // Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: Матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (21 жовтня 2022р., Чернівці)/ редкол.: О.В. Щербанюк та ін. – Чернівці: 2022. С. 107-110.

24. Коротка Н.О. РОЗГЛЯД СУДОМ СПРАВ ПРО ВИДАЧУ ОБМЕЖУВАЛЬНОГО ПРИПISУ. Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2020 Серія ПРАВО. Випуск 60 С.41-44

25. Кримінальний процесуальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 01.12.2024 р. : <https://zakon.rada.gov.ua>). – К.: ПАЛИВОДА А. В., 2024. 532 с.

26. Ленінський районний суд м. Кіровограда : ухвала суду від 12.03.2024 по справі № 404/5450/23 URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/118133678>

27. Малиновська Т.М. – До проблеми захисту дітей, що потерпіли від домашнього насильства. Наше право. 2021. № 1. С. 102-107 С. 104-105.

28. Міністерство соціальної політики України, Міністерство внутрішніх справ України: Наказ від 13.11.2023 № 434-Н/917 «Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення

домашнього насильства» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2217-23#Text>

29. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. К.: Юрінком Інтер, 2016. 1064 с.

30. Новокаховський міський суд Херсонської області : Ухвала суду від 25.09.2019 по справі № 661/4417/19 ZakonOnline – URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/84508992>

31. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення батьківських прав: Постанови Пленуму Верховного Суду України № 3 від 30.03.2007 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0003700-07>

32. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 5, ст.35 із змінами та доповненнями URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>

33. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. Дата оновлення: 03.07.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>.

34. Про соціальні послуги: Закон України Відомості Верховної Ради (ВВР), , 2019, № 18, ст.73) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Te>

35. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09. 2005 № 2866-IV URL: https://ips.ligazakon.net/document/t052866?ed=2022_12_13

36. Про судовий збір: Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 14, ст.87 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17#Text>

37. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення батьківських прав: Постанови Пленуму Верховного Суду України № 3 від 30.03.2007 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0003700-07>

38. Розгляд справ стосовно жорстокого поводження з дітьми судами України: аналіз законодавства та практики його застосування. / Ахтирська Н. М. , Кочемировська О. О., Христова Г. О. та ін. К.: ТОВ “К.І.С.”, 2010. С. 57-58

39. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III , Чинна редакція від 15.11.2024 із змінами і доповненнями URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T022947?an=1275>

40. Стоянова Т. А. Докази та доказування у справах про видачу обмежувального припису: Новели цивільного процесуального законодавства: цивільна юрисдикція, процесуальні строки : матеріали

Всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 8 квітня 2024 р.) [Електронне видання] / за заг. ред. Н. Ю. Голубевої ; Нац. ун-т «Одес. юрид. академія». Одеса : Фенікс, 2024. С.61. 139 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/27821>

41. Стоянова Тетяна Анатоліївна, Іліопол Інна Михайлівна Докази та доказування у справах про видачу обмежувального припису в судах першої та апеляційної інстанціях // ЧАСОПИС ЦИВІЛІСТИКИ. 2023. Випуск 53. С.70-74

42. Турлова Юлія ОБМЕЖУВАЛЬНИЙ ПРИПИС СТОСОВНО КРИВДНИКА ЯК СПЕЦІАЛЬНИЙ ЗАХІД ЩОДО ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ // Вісник Національної академії прокуратури України, 2018, 4/2(58). С. 20–31.

43. Чурпіта Г. В. Деякі аспекти суб'єктного складу справ окремого провадження, що виникають із сімейних правовідносин / Г. В. Чурпіта // Юридична наука. 2011. № 6.

44. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України із змінами і доповненнями від 18.03.04. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 40-42. Ст. 492.

Information about the author:

Kondratieva Lyudmila Anatoliivna,

Candidate of Law,

Associate Professor at the Department of Procedural Law

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

2, Kotsiubynskoho str., Chernivtsi, 58012, Ukraine